

Semantik Analiz Yönteminin Kur'an'a Uygulanmasına Dair¹

Hasan YILMAZ

Dr., Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Bu tebliğde, konunun daha iyi anlaşılması ve çeşitli yönleriyle aydınlatılması için, temel kavramların semantik alanı üzerinde duracağız. Bunlardan kastımızı ve hangi mânalarda istihdam ettiğimizi belirteceğiz. Zira bu husus, maksut hedefin muhataplara iletilmesi açısından önem arz etmektedir.

Tertip heyetine burada teşekkürlerimi arz ederim. *İlim Yayma Vakfı* tarafından düzenlenen, “*Kur'an ve Tefsir Araştırmaları Yaz Akademisi*”nin başarılı ve verimli geçmesini dilerim.

Giriş

Kur'an'ın anlaşılması ve yorumlanması konusu, nüzulünden günümüze kadar bilim adamları arasında süregelen, temel tefsir problemlerinden biri olma özelliğini daima korumuş ve korumaya devam etmektedir. Çünkü Kur'an, Müslümanlar açısından, anlaşılması son derece önemli olan mâna katmanlarıyla örgülü bir dinî metindir.

---

¹ Bu tebliğ, *Semantik Analiz Yönteminin Kur'an'a Uygulanması*, KURAV. Yay., Bursa 2007 adlı kitap ve “Kur'an'ı Anlamada Odak Kavramların Bilinmesinin Önemi Üzerine Analitik Bir Değerlendirme”, *Atatürk Ü. İlahiyat F. Dergisi*, 2004/22 (s. 231-242) başlığıyla yayımlanan *makale çalışmamızdan* yararlanılarak hazırlanmıştır.

Bundan dolayı 'Kur'ân'ı nasıl anlayalım veya nasıl anlamalıyız?', 'Kur'ân'ı nasıl okuyalım veya nasıl okumalıyız?', 'Kur'ân'ı nasıl yorumlayalım veya nasıl yorumlamalıyız?' gibi sorular her zaman sorulagelmiştir. Bu tür soruların varlığı bile, Kur'an'ın anlaşılmasında bazı problemlerin olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bunlar, Kur'an'ı anlamada metodoloji sorununu ve yeni arayışların önemini gündeme getirmektedir.

Kuşkusuz '*Tefsir Tarihi*' sürecinde geliştirilerek, Kur'an'a uygulanan klâsik tefsir yöntemleri, Kur'an'ın ve dolayısıyla dinin anlaşılması konusunda Müslümanların tarihî süreçte geliştirdikleri zengin birikimi yansıtarak, İslâm'ın tarihî tecrübesinin bir kesitini teşkil etmesi yönüyle önemlidir. Söz konusu tarihî tecrübenin, özellikle dinî metinlerin anlaşılıp yorumlanması bakımından büyük bir önem kazanan '*kavram çözümlemesi, dilbilim / lengüistik, semantik / anlambilim, semantik analiz metodu, etimoloji / kökbilimi, göstergebilimi / semiyotik ve hermenötik / yorumbilimi*' gibi modern disiplinlerin ulaştıkları verilerden de istifade etmek suretiyle geliştirilmesi ve zenginleştirilmesi gerekir.

Nitekim son yüzyılda bu konuda, çağdaş disiplinlerden yararlanmaya çalışılmaktadır. Bu noktada konu ile ilgili yeni metotlar önerilmesi, sorunun epistemolojik ve metodolojik bağlamda tartışma alanına taşınarak, çeşitli platformlarda müzakerelerde bulunulması olumlu bir adımdır. Dinî metinlerin anlaşılması ve yorumlanması sürecinde metot sorununun, giderek artan bir ivme ile günümüzde daha önem kazandığını görmekteyiz. Bu anlamda çeşitli anlamlandırma ve yorumlama yöntemleri ortaya çıkmaktadır. Bu yöntemlerden nesnel olanları olduğu gibi, öznel olanları da vardır.

Bilindiği üzere herhangi bir metni anlama ve yorumlamada, odak kavramların veya anahtar kelimelerin bilinmesi önemli bir husustur. Kutsal metin ve dinî nasların anlamlandırılması sürecinde ise, kavramların anlaşılması diğer metinlere göre daha büyük bir önem arz etmektedir. Zira kutsal metinlerin gönderildiği insanlara vermek istediği mesaj, varlık ve evrene bakışı kavram kalıpları içerisinde takdim edilmektedir. Başka bir ifadeyle dildeki sonsuz mucize ilahi mesaj, tüm muhataplarına kavram örgüsü içinde sunulmaktadır.

Kavramlar, objektif dış dünyaya ait nesnelere zihindeki tasavvurları² olup içeriği çeşitli ve zengin anlam katmanlarına sahip bir kozayı çağrıştırmaktadır. Bu sebeple Kur'an'ın kâinat tasavvurunu doğru bir biçimde anlamak için,

² 'Klâsik Mantık' disiplini açısından kavramın tanımı ve kavramlar arasındaki çeşitli ilişki sistemiyle alakalı geniş bilgi için bkz. Öner, Necati, *Klâsik Mantık*, s. 14-21; Öner, Necati, "Kavram", s. 118-124.

mâna kozalarını ve Kur'ânî siyâkta kazandığı anlam alanlarını sahih olarak belirlemek gerekir. Ayrıca bu hususta ifade edilmesi gereken çok önemli bir nokta şudur: Kur'an'da kullanılan kelime ve kavram hazinesi, geçtiği âyetlerde temel sözlük anlamlarından farklı olarak, çeşitli yan anlamlara da delalet etmektedir. Bazı kavramlar, Kur'an'ın düşünce sistemi içerisinde esas sözlük anlamlarından daha kuvvetli izafî mâna ve yepyeni bir içerik kazanmaktadır³.

Bu kavramları, sadece Arap dili ve gramer kaidelerine dayanarak anlamlandırmak, isabetli bir yöntem olmayacaktır. İdeal bir anlamada kelimelerin, Kur'an bütünlüğü çerçevesinde kazandığı yepyeni anlam alanını göz önünde bulunduranın, tefsir metodolojisi açısından bir gereklilik olduğu kanaatini taşımaktayız.

Kur'an metnini anlamlandırma etkinliğinde bulunacak müfessir, Kur'an'ın odak kavramlarının ve anahtar kelimelerinin değişik bağlamda çeşitli içerik kazandığını çok iyi bilmelidir. Aksi takdirde yorumcu, çeşitli siyâkta farklı anlamlara delâlet eden Kur'an kelimelerine, zengin mâna içeriğine dikkat etmeden her geçtiği âyette aynı veya benzer anlamı yüklemesi suretiyle isabetsiz bir tutum sergilemiş olacaktır. Bu sebeple söz konusu hatayı veya yanlış yapılmamak için yorum etkinliğinde, sahih anlamlandırma kriterlerine dayanılması bir zorunluluktur⁴.

1. Semantik Analiz ve Kur'an Semantiğine Dair Kavramlar

Anlambilim, bir dilbilim dalı olarak değerlendirilir ve “*dillere özgü anlamların tasvir edilmesi*”⁵ biçiminde tanımlanır. Ancak anlambilim, anlamın incelenmesi; kelimelerin anlamının incelenmesi; cümlelerin anlamının incelenmesi⁶ olarak üç farklı biçimde dilbilimci ve anlambilimciler tarafından ele alınmaktadır. Bir diğer tanımlamaya göre anlambilim; dilin anlam yönünü inceleyen bir dilbilim dalıdır, yani anlamın bilimidir⁷.

³ Bkz. Izutsu, Toshihiko, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, s. 5-11, 18-25, 26-32; a.mlf., *God and Man in The Koran*, s. 15-20.

⁴ Daha geniş bir tahlil ve değerlendirme için bkz. Yılmaz, Hasan, “Kur'an'ı Anlamada Odak Kavramların Bilinmesinin Önemi Üzerine Analitik Bir Değerlendirme”, s. 231-242.

⁵ Tamba-Mecz, Irene, *Anlambilim*, s. 6 vd.; Ayrıca bkz. Guiraud, Pierre, *Anlambilim*, s. 7-8, 9-12, 15-17; Kıran, Zeynel, *Dilbilim Akımları*, s. 270-273; Üçok, Necip, *Genel Dilbilim*, s. 67, 73 vd.; Aksan, Doğan, *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi*, s. 7-8, 11-14; a.mlf., *Her Yönüyle Dil*, 1/30-31; a.mlf., *Anlambilim - Anlambilim Konuları*, s. 16-20, 97, 139, 169 vd.; Bayrav, Süheylâ, *Yapısal Dilbilimi*, s. 119 vd.; Palmer, F R., *Semantik*, s. 7-9, 11 vd., 16-20, 22-26; Condon, John C., *Kelimelerin Büyüğü Dünyası*, s. 7-8, 11 vd.; Wilson, John, *Dil, Anlam ve Doğruluk*, s. 7-8, 17-20; Lyons, John, *Kuramsal Dilbilime Giriş*, s. 360 vd.

⁶ Guiraud, s. 15-21; Aksan, *Anlambilim - Anlambilim Konuları*, s. 20, 27, 97 vd.; Tamba-Mecz, s. 9-13; Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, s. 56-58, 252-258, 838-840.

⁷ Aksan, *Anlambilim - Anlambilim Konuları*, s. 20.

Ayrıca *semantik*, kavramların anlam hayatındaki tarihsel değişim ve gelişim sürecinin incelenmesidir. Bir başka deyişle, kavramların tarihsel süreç içerisindeki çeşitli *anlam dereceleri ve kazandığı ya da kaybettiği anlamlar yönünden yapılan bir çözümlemedir. Anlambilim* kelime ve diğer sembollerle, bu sembollerin temsil ettiği mâna arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Yani kelime ve sembollerin temsil ettiği şeyin, *anlam açısından araştırılmasıdır*⁸.

'Kur'an Semantiği' üzerine yaptığı araştırmalarıyla tanınan ve konuya yeni açılımlar sağlayan *Japon filolog Toshihiko Izutsu*, Kur'an kavramlarına uygulamaya çalıştığı *semantiği* şu şekilde tanımlamaktadır:

'*Semantik*', bir dildeki veya metindeki anahtar kelimelerin, tarihsel süreçte kazandığı ya da kaybettiği çeşitli anlam dereceleri açısından yapılan analizden ibarettir. '*Kur'an Semantiği*' de, Kur'an kelime ve kavramlarının zaman içinde uğradığı anlam değişikliklerini ya da kazandığı yeni mânaları etüt etmektir. Kur'an dili ve düşüncesinin temel anahtar kavramları üzerinde anlam açısından yapılan bir tahlildir. Bu tanımlama çerçevesinde '*Kur'an Semantiğinin*'; Kur'an kelime ve ifadelerinin incelenmesi suretiyle Kur'an'ın dünya görüşünü ortaya çıkarma olduğu açıktır⁹.

Ontolojik yapının oluşmasında dildeki bütün kelimelerin önemi aynı değildir. Bu önem kelimelerin, bir dilin veya kültürün dünya görüşünün teşekkülündeki rolüne bağlıdır. İşte Kur'an'ın dünya görüşünün teşekkülünde önemli rol oynayan kelimeler, Kur'an'ın odak ya da anahtar kavramlarını oluşturmaktadır.

Kur'an üzerinde çalışmak isteyen bir semantikçi için önemli ve aynı zamanda en güç iş, söz konusu anahtar kavramları tespit etmektir. Çünkü bu, onun analitik çalışmalarının yönünü tayin edeceği gibi kuracağı binanın da temelini teşkil eder. Anahtar-terimleri seçerken semantikçinin biraz keyfi davranmış olması, çalışmasının hiç değilse bazı yönlerini büyük ölçüde etkiler. Bu bağlamda odak kavram ile semantik alan içerisinde özel bir önem ve yere sahip olan '*anahtar-kelime*' kastedilmektedir. Bu kelime, semantikçiye büyük bir sistem içinde bulunan özel ve bağımsız bir alanı gösterir. Dolayısıyla odak kavram, birçok anahtar-kelimedenden meydana gelen bir bölüm ve semantik alanın önemli bir kavram merkezidir. Bütün anahtar-kelimeler semantik alanda önemli bir yere sahiptir.

Bir alanın odak kelimesi, başka bir semantik alanın normal anahtar kelimesi olabildiği gibi, bir alanda normal anahtar kelime olan bir sözcük de başka bir alan-

⁸ Condon, s. 11-14.

⁹ Izutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, s. 15-18, 26-32, 44-46.

da odak kelime ve merkezî bir kavram olarak karşımıza çıkabilir. Bu anlamda bazı kelimeler de, iki veya daha fazla semantik alanda sadece anahtar kelime olabilir.

Kavramların delâlet ettiği anlamlar içinde olduğu kültür sisteminden, yakın kelimelerle olan ilişkiden etkilenecek *'esas ve izafi anlam'* değişmelerine ya da *semantik gelişmelere* uğramaktadır. Çünkü kelimelerin ifade ettiği esas ve izafi anlamları yalnız başına tek tek kelimeler halinde değil, daima bir sistem ya da sistemler içinde değer kazanır. Kelimenin her zaman taşıdığı anlam, ilk ve temel anlam; siyâk içinde kazandığı yan anlam da izafi anlam olarak adlandırılmaktadır. Dolayısıyla yepyeni bir düşünce sistemi içinde kelimeler, esas anlamlarından daha kuvvetli ve semantik açıdan daha önemli izafi mânalar kazanmaktadır. Kelimeler arasındaki bu münasebet sistemi kelimelere çok özel bir anlam verir. Bundan dolayı kelimeler, diğer kelimelerle gerçekleştirdiği semantik münasebet çerçevesinde anlaşılmalı ve anlamlandırılmalıdır. Binaenaleyh bir düşünce sistemi içinde esas mânalarından daha kuvvetli izafi mânalar kazanan kelimelerin semantik açıdan tarihî gelişimini, esas ve izafi mânalarını tespit etmeden isabetli bir analiz yapmak mümkün değildir ya da oldukça zor bir etkinliktir.

Bu kavramların *'semantik analizini'* yapmaya çalışırken bunları, ait olduğu düşünce sistemi ve anlam örgüsü içinde değerlendirmek, esas mânalarının yanında siyâkta kazandığı yepyeni anlamlarını da dikkate almak lâzımdır. Kavramların bir düşünce sistemi içinde kazandığı *'yan anlamları'*, her zaman taşıdığı ve delâlet ettiği *'esas mânaları'* etrafında biçimlenmektedir. Fakat *'izafi mânalar'* *'esas mânaların'* dışlamaz, o mânalar üzerine inşa edilir ve daima kelimelerin *'temel anlamları'* göz önünde bulundurulur. Binaenaleyh bir kelimenin delâlet ettiği anlamın izafi yönünü, semantik analiz yöntemiyle tahlil etmek için o dili konuşan toplumun sosyo-kültürel yapısı hakkında dikkatli bir tetkik, ayrıca kelimenin etimolojik, lengüistik ve semantik yanı hakkında da ihtisas sahibi olmak gerekir.

2. Etimolojik Analiz ve Semantik Analiz Münasebeti

Eğer kelimelerin etimolojik kökeni ile bu kökten türeyen kelimeler, kök anlamı ihtiva edecek bir semantik tanıma müsait iseler, türeyen ile kök arasında semantik bağ bulunmaktadır.

'Semantik Analiz Yöntemi', kelimenin sadece esas etimolojik mânasını tespit etmeden ibaret değildir. Bunun yanında kök anlamdan hareketle tarih boyunca kazandığı ya da kaybettiği anlamların, gelişmeli ya da art-zamanlı semantik yöntemiyle analizini yapmak ve gerek bu anlamların gerekse bu kökten türeyen kelimelerin içinde daha önce eş-zamanlı ya da durgun semantik yöntemiyle tes-

pit edilen kök mânânın olup olmadığına bakmaktır. Dolayısıyla semantik analiz yapan bir araştırmacı, kelimenin anlam ya da anlamlarının ne gibi anlam olaylarına, anlam değişmelerine ve anlam kaymalarına uğradığını ortaya koymalıdır.

Anlamı belirlenecek olan odak veya anahtar kavramın, erken dönem kaynaklara inilerek taranması ve incelenmesi gerekir. Daha sonra, kronolojik bölümlere uygun olarak ciddi bir biçimde hazırlanan çeşitli kaynaklardan, etimolojik ve semantik tanımlara uygun sözlüklerden kavramın anlam hayatı dönem dönem izlenmelidir.

Semantik analiz yöntemi veya kavramsal tahlil, kelimelere üzerinde ittifak edilen mânalar vererek, cümlenin mânasının doğruluğunu ifade etme merhalesidir. Zira bir cümlenin anlamı, o cümleyi oluşturan anlamlı bileşenlerin, yani kelimelerin anlamlarıyla parça –bütün ilişkisi ve kavram örgüsünde ancak tamamlanmaktadır. Ayrıca kelimelerin anlam ya da anlamlarının etimolojik kökenlerine inmek amacıyla yapılan bir çözümelemedir. Zira bir dilin temeli kelime ve kavramlardır.

Etimolojik analiz yapılmadan ve kelimelerin ilk anlamları keşfedilip ortaya konulmadan, semantik analiz inşa edilemez. Bunlar arasında derin bir dilbilimsel bağlantı ve anlam bağı bulunmaktadır. Yani söz konusu bu iki dilbilim dalından biri diğerine bağlıdır; biri olmadan öbürü de olmaz.

Etimoloji ile semantik analizin veya kavramsal çözümele yönteminin derin bağlantısı ve semantik ilişkisi, odak ya da anahtar bir kavramın kökenini, gerçek kök anlamını keşfetmede başlamaktadır. Çünkü semantik analiz yöntemi ne basit bir kelime yapısı tahlili, ne de kelime şekline yani etimolojik analize atfedilen gerçek ve orijinal bir mâna çalışmasıdır. Hâlbuki etimolojik analiz yöntemi bize kelimenin temel mânası hakkında yalnız bir ipucu verir, birçok halde bu tahlil anlam tahmininden öteye geçmez ve çoğunlukla çözümlenmez bir sır olarak kalır. Fakat semantik analiz yöntemi, etimolojik analizden daha ileriye gider.

Semantiğin bir dilbilim dalı olduğunu daha önce belirtmiştik. Dolayısıyla dilbilimin kullandığı araştırma yöntemleri, semantiğin de araştırma yöntemleri olacaktır. Semantik analizde de, dilbilimin araştırma yöntemleri olan eş-zamanlı ve art-zamanlı yöntemler doğal olarak kullanılmaktadır. Eş-zamanlı (durgun, yatay anlambilim yaklaşımı) semantik analiz yöntemiyle önce analizi yapılan kavramın, tarihin belli bir dönemindeki anlamları tespit edilmekte, daha sonra art-zamanlı (gelişmeli, dikey anlambilim yaklaşımı) semantik analiz yöntemiyle tarihsel süreç içerisinde kavramın dikey olarak kazandığı ya da kaybettiği çeşitli anlamları belirlenmektedir.

3. Semantik Analiz Yönteminin Kur'an'a Uygulanması

Bir metin hangi dilde ifade edilmişse, bunun doğru ya da sahih bir biçimde anlaşılması da o dilin hususiyet ve istihdam kurallarına göre olacaktır. Bu husus, metnin zorunlu olarak dilbilimi ve anlambilimi açısından tahlilini gerektirir. Bu bağlamda metin tarihin muayyen bir döneminde ortaya çıkmışsa, bunun anlaşılması dilin tarihî gelişim ve değişim seyrinin araştırılmasını da zorunlu kılar. Yani günümüzden asırlarca önce yazılmış bir metni anlamaya çalışırken bunu, dilbilim ve anlambilim yönünden tahlil ederken ilmî araştırmalara ihtiyaç duyulur¹⁰.

Dil olgusu sürekli değişen, gelişen canlı bir organizma ve dinamik bir varlıktır. Zaman içinde kelimelerin muhtevalarında semantik değişimler, semantik gelişmeler ve anlam kaymaları olabilir. Şu halde Kur'an kelimelerini anlarken, Kur'an'ın inzal edildiği dönemdeki Hicaz Bölgesi'nin Arapçasını çeşitli yönleriyle araştırmaya gerek vardır¹¹. Bu husus, anlama ve anlamlandırma olgularının ilk merhalesini oluşturmaktadır. Bundan sonra da anlama ve yorumlama merhalesi gelmektedir.

Kur'an apaçık bir Arapça ile indirildiğine göre onun, dil ve anlam açısından tahlili bir zorunluluktur. Kur'an'ı anlamaya veya yorumlamaya çalışan herkes onu, dilbilim ve anlambilim yönünden bir tahlile tabi tutmuştur. Kur'an kelimeleri, odak veya anahtar kavramları etimolojik, lügavî, lengüistik, semantik, hermenötik, Arap dili ve belâğati açısından çeşitli yönleriyle incelenmiştir.

Geleneksel tefsirlerde de Kur'an kelimelerinin dilbilim açısından tahlil edildiğini görmekteyiz. Kur'an'ın, Arap dili ve edebiyatının şaheseri olduğunu düşünürsek onun filolojik, etimolojik ve edebî açıdan dikkatli bir incelemeye tabi tutulması zaruridir. Kur'an'ın anlaşılmasında ve yorumlanmasında önce metindilbilim, anlambilim tahliline ihtiyacı vardır; ancak Kur'an'ı nahiv, belâgat açısından dil, anlam yönünden analiz ederken klâsik tefsirlerde olduğu gibi aşırı derecede dil, etimoloji ve filoloji tahlillerine dalmamak, asıl gayeden uzaklaşmamak¹² daha isabetli bir tutum olacaktır.

Lengüistik, semantik, etimolojik, filolojik, hermenötik açıklama ve gramatikal analizler sonuçta Kur'an'ın vermek istediği ilahî mesajın, muhataplara ulaştırılmasında birer araç konumundadır. Asıl gaye, Kur'an kelimelerinin anlamlandırılması ve tefsir edilmesidir. Bir başka ifadeyle, Kur'an mesajının anlamı ve yorumudur.

¹⁰ Albayrak, Halis, *Tefsir Usûlü*, s. 127, 129, 143-148.

¹¹ Emin el-Hülî, *Kur'ân Tefsirinde Yeni Bir Metod*, s. 84-90.

¹² Daha geniş bir analiz için bkz. 'Abduh - Reşîd Rıza, *Tefsîru'l-Menâr*, 1/17-22.

'Semantik analiz çalışması ve kavram çözümlemesi' sabır gerektiren yorucu ve dikkatli bir araştırma ile ancak başarılabilir. Bu analizin sonucu bize kavramları ifade edecek ve kelimenin gerçek anlamını verecektir. Çünkü esas anlamı, 'etimolojik ve semantik tanımı' tespit edilecek odak ya da anahtar kelimenin mümkün olduğu kadar erken dönem kaynaklara, sözlüklere ve divanlara inilerek incelenmesi metodik açıdan bir gerekliliktir. Bazen bir kelimenin esas ve gerçek anlamını ya da anlamlarını belirlemek çok zaman alabilir. Bu faaliyet ile 'kavramın yanlış anlaşılmasını, kavram kargaşasını önleme ve doğru anlamı bulma' gibi oldukça zor bir işin üstesinden gelinmeye çalışılmaktadır.

Başarılı bir semantik analiz çalışması veya kavram çözümlemesi yapabilmek için, bazı inceleme merhalelerini takip etmek gerekir. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Bir kavramın Kur'an ışığında semantik analizini veya kavram çözümlemesini yapabilmek için, öncelikle o kavramın etimolojisini, kök ve gerçek anlamını çok iyi belirlemek metodik açıdan bir zorunluluktur. Doğru kök anlamı ya da anlamları tespit edilecek kelimenin anlam çerçevesi mümkün olduğu kadar erken dönem lügatlere ve kültür kaynaklarına inilerek taranması gerekir.

Kur'an kelimelerinin anlamlarının belirlenmesinde, nüzul döneminde delâlet ettiği anlam ya da anlamların ortaya çıkarılmasına önem ve öncelik verilmelidir. Kur'an kelimelerinin delâlet alanlarının tespit edilmesinde esas, bu ilk anlam ya da anlamlar olmalıdır. Dolayısıyla erken dönem kültürel kaynaklardan istifade edilmelidir. Kavramların etimolojik, semantik analizine kolaylık sağlayabilecek, yardımcı olabilecek temel kaynaklar Arap dili ve edebiyatının bugünkü etimoloji sözlükleridir. Kur'an kavramlarının anlamlarını veren '*Kur'an Müfredâtıdır*'¹³.

Bu tür lügatlerin en meşhurları, "Kitâbu'l-'Ayn, Müfredâtu Elfâzi'l-Kur'ân, Mu'cemu Mekâyisi'l-Luga, el-Muhassas, el-Muhkem fi'l-Luga, Tehzîbu'l-Luga, Esâsu'l-Belâga, Lisânu'l-'Arab, el-Kâmûsu'l-Muhit, es-Sihâh, Tâcu'l-'Arûs, 'Umdetu'l-Huffâz fi Tefsiri Eşrefi'l-Elfâz ve Besâiru zevi't-Temyiz fi Letâifi'l-Kitabi'l-'Aziz" gibi etimoloji sözlükleridir. Bunun yanında 'el-Vücûh ve'n-Nezâir' ve 'Garibu'l-Kur'ân' ile ilgili kelime lügatlerini de kaydetmek mümkündür.

Semantik analizde özellikle kök anlamlarını veren sözlük çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü etimoloji sözlüğü iyi hazırlanmamış, kök anlamıyla etimolojik ve semantik bağı tam kurulamayan bir dilin söz varlığının,

¹³ Soysaldı, H. Mehmet, *Kur'ân'ı Anlama Metodolojisi*, s. 34 vd.; Soysaldı, "Kur'ân'ı Doğru Anlamada Semantik Metodun Önemi", s. 41-42; Okumuş, Mesut, "Kur'ân'da 'Birr' Kavramı Üzerine Semantik Bir Analiz", s. 98-101.

kelime hazinesinin semantik analizini başarılı bir şekilde yapabilmek mümkün değildir¹⁴. Semantik analiz ile etimolojik analiz birlikte başlamakta ancak semantik analiz etimolojik tahlil, lengüistik, gramatikal ve filolojik çözümlerden çok daha ileriye giderek doğru bir 'semantik tanıma' ulaşma noktasına kadar devam etmektedir.

Kur'an yorumunda yeni bir metot olan '*edebi, beyânî ve konulu tefsir yöntemi*' öneren Emin el-Hûlî'nin, bugünkü Arapça lügat ve etimoloji sözlüklerinin erken dönemdekileri de dâhil olmak üzere metodik tutumlarına yönelik bazı analitik değerlendirmelerine atıfta bulunmak uygun olacaktır:

Bu çerçevede Emin el-Hûlî, konuyla alakalı metodik eserinde araştırmacıların Kur'an kelimelerinin, odak ya da anahtar kavramlarının nüzul döneminde delâlet ettiği ilk anlamlarını ve semantik alanlarını belirlemeye çalışan Kur'an müfessirlerinin, mevcut lügatlerden etimolojik anlamları tespit etmede yararlanırken çok dikkatli olmalarını istemektedir. Gerektiği durumlarda araştırmacı veya Kur'an müfessirinin, bu lügatlerle birlikte bizzat kendilerinin de dikkatli bir etimoloji ve sözlük çalışması yapmalarını önermektedir. Bugünkü Arapça lügatlerin sistematik olmadığını, kelimelerin anlamlarını verirken zaman içinde meydana gelen anlam değişmelerini, kronolojik anlam tahavvülâtını dikkate almadığını ya da göz ardı ettiğini, sonuçta birbiriyle uygunluk arzetmeyen tarih açısından farklılık ve çelişki bulunan bilgileri bir araya getirdiğini belirtmektedir.

Emin el-Hûlî, Arapçanın günümüzde mevcut lügatleri konusunda kronolojik düzene yer verilmediğini tespit etmekte ve dikkatli olunmadığı takdirde bu durumun, kavramların semantik analizinde bir kısım hatalara yol açacağını dile getirmektedir. el-Hûlî'nin de belirtmeye çalıştığı üzere¹⁵, lügatlerdeki bu sistem-sizlik, kronolojik düzensizlik kavramların etimolojik, semantik, Arap dili açısından tahlil edilmesini ve tarihî gelişimlerini, ilk delâletini ya da delâlet alanlarını belirlemede Kur'an müfessirlerini zor bir durumla karşı karşıya getirmektedir.

Kur'an'ı doğru ya da sıhhatli bir biçimde anlamanın temel şartlarından biri, onu indiği dönemdeki Arap dilinin bütün hususiyet ve istihdam kuralları çerçevesinde incelemektir. Kavramların Kur'an'ın indirildiği dönemde delâlet ettiği mânalarını tespit etmektir. Yani Kur'an'ın ilk muhataplarının, kelime ve ifadelerden anladıkları anlam ya da anlamlara ulaşmaktır. Kur'an müfessiri kelimelerin tarihi-

¹⁴ Yakıt, İsmail, "Doğru Bir Kur'an Tercümesinde Semantik Metodun Önemi", s. 17-20; a.mlf., "Semantik Analizler Işığında Kur'an'da 'Reyb' ve 'Yakîn' Kavramları", s. 51-54; Gezgin, Ali Galip, *Tefsirde Semantik Metod*, s. 115-118, 132-137.

¹⁵ Emin el-Hûlî, s. 84-85, 87-88.

ni, tarihsel değişim veya gelişim seyrini, etimolojik ve semantik analizini sadece önceden yazılmış mevcut lügatlerden yararlanarak ortaya koyamayabilir. Kur'an müfessirinin gerekirse bu konuda incelemesini derinleştirerek Arap kültürünün, Kur'an'dan sonraki temel kaynaklarından biri olan şiire ve Arap kültürünü yansıtan erken dönem kültür ya da bilim tarihi kaynaklarına başvurması gerekecektir.

Bu çalışma kısa veya uzun ne kadar zamana mal olursa olsun, bugün için yapılması mümkün ve muhtemel tek şey budur. Kelimelerin tarihsel süreç içinde tedrici olarak meydana gelebilen anlam değişmelerini ya da anlam gelişmelerini, kronolojik tahavvülâtı dönemleriyle ihtiva eden sözlük düzeni ve bütünlüğü üzerine sistematize edilen bir sözlüğe sahip oluncaya kadar bu araştırma hep böyle devam edecektir..

Kur'an yorumcusu bu incelemeyi yaparken çeşitli Arap kabile lehçeleriyle dillerin kökleri ve birbiriyle karşılıklı ilişkileri hakkında yeni araştırmalardan da –imkân nispetinde– haberdar olmalıdır. Bu suretle kelimenin aslında hangi Arap kabilesinin lehçesi olduğu veya Arapçaya sonradan girip girmediği, eğer yabancı kökenli ise hangi çevreden ya da dilden gelmiş olduğu, ilk mânası ve benzeri konularda kesin bir kanaate ulaşır.. O, bu incelemesi boyunca mevcut lügatlerin kelime türetmede zorlama yorum yoluna giderek her kelimeyi, lafız itibariyle ona benzeyen Arapça bir kelimeye dayandırma hususundaki aşırılıklarını da daima göz önünde bulundurmalıdır..

Kur'an araştırmacısı böylece tefsirini yapmak istediği odak veya anahtar kavramın lügavî kök mânalarının araştırmasını bitirdikten sonra, Kur'an'da kullanıldığı anlam alanı ve içeriğinin belirlenmesine geçer. Bunun Kur'an'da geçtiği âyetlerdeki çeşitli mânalarını araştırır. Böylece o, kelimeyi Kur'an'da kullanıldığı delâlet alanı hakkında bir neticeye vararak inceler; acaba o kelime çeşitli tarih ve münasebetlerde aynı mânada mı kullanılmış; yok eğer durum böyle değilse, Kur'an'ın çeşitli âyetlerinde kullanıldığı mânalar nelerdir? İşte müfessir bu suretle, bir kavramın etimolojik mâna veya mânalarından Kur'an'ın bütünlüğü içinde kullanıldığı mâna veya mânalara ulaşabilir.

Bu işlemlerden sonra tespit edilen etimolojik anlam ya da anlamlar esas alınmak kaydıyla, kelimenin bütün türevlerinde veya tarih boyunca kazandığı anlamların hepsinde mündemiç kök mâna aranmalı ve etimolojisi ile anlam bağı kurulmalıdır. Bu semantik bağ herhangi bir kelimedede kurulamazsa o takdirde semantik analiz yapılamaz. Bu durumda kelimenin kök anlamları ve etimolojik tanım ya da tanımlarına uygun olmayanlar veya herhangi bir anlam bağı kurulamayanlar, tarih boyunca o kelimeye sonradan yüklenmiş anlamlar

olarak kabul edilir. Anlam bağı gerçekleştirilenler ise, zaten kendiliğinden bu etimolojik ve semantik tanımın kapsamına girmektedir.

'Semantik analiz ve kavramsal çözümleme yöntemi' sadece bir kavramın anlam ya da anlamlarını oluşturan kök mânaya inmek değil, tarihsel süreç içinde kazandığı izafi anlamların art-zamanlı semantik yöntemiyle analizini yapmak ve gerek bu anlamların gerekse türevlerin içinde eş-zamanlı semantik yöntemiyle belirlenen etimolojik mânanın olup olmadığına bakmaktır. Semantik analiz bu anlamda etimolojik analizden daha sonra yapılmakta ve etimolojik analizin bir sonraki merhalesini oluşturmaktadır. Kelimenin kök anlamını tespit etmekle kalmamakta, aynı zamanda tarih boyunca yüklendiği anlamın bir çözümlemesini gerçekleştirmektedir. Bu suretle semantik analiz etimolojik, lügavî ve gramatikal analizlerden daha ileri merhalelere uzanmaktadır.

Semantik analizini veya kavram çözümlemesini yaptığı kelimenin, odak ya da anahtar kavramın hangi kelime gurupları içinde yer aldığını, çokanlamlı¹⁶ olup olmadığını, daha teknik bir ifadeyle hangi semantik alana ve anlam örgüsüne dâhil olduğunu da belirlemesi gerekmektedir. İlgili kavramın dâhil olduğu semantik alandaki ilişkiler ağını ve diğer kavramlarla bağlantı örgüsünü de ortaya çıkarması yöntem açısından bir gerekliliktir.

Semantik alandaki diğer kelime gurupları içerisindeki önemi, eş-anlamlılık veya yakın-anlamlılık gerçeği, zıt-anlamlılık ya da karşıtlık-ilişkisi ve benzeri hususlar tespit edilmelidir.

Bütün bu özellikler, kavramsal çözümleme ve semantik analiz yönteminde büyük bir önem arz etmektedir. Bunlar semantik analiz yönteminin ana prensipleridir. Başka bir deyişle, semantik analiz ve kavram tefsiri yönteminin olmazsa olmaz unsurlarıdır¹⁷.

Kur'an'ın nüzülü ile birlikte yeni, yepyeni anlam ya da anlamlar kazanan kavram dokusunun önceki devirlerde anlamları, semantik alanları çok iyi ve sahih bir biçimde belirlenmelidir. Bunun için, cahili Arapların kültürünü yansıtan oldukça erken dönem Arap şiir divanlarına başvurmak gerekecektir. Çünkü Kur'an'dan sonra ikinci sırada gelen en önemli kültürel kaynaklar, ca-

¹⁶ Bkz. İşler, Emrullah, "Çokanlamlılık, Anlam Daralması ve Kur'an'ın Türkçe Çevirilerinde Yapılan Yanlışlar", s. 385-397; İşler, "Secde Kelimesi ve Türkçeye Çeviri Sorunu", s. 105-115; İşler, "Fitne Kelimesi ve Türkçeye Çeviri Sorunu", s. 137-153.

¹⁷ Daha geniş bilgi ve tahlil için bkz. Izutsu, *God and Man in The Koran*, s. 10-15, 21-35; a.mlf., *Kur'an'da Allah ve İnsan*, s. 5-11, 15-25, 32-46; a.mlf., *Kur'an'da Dinî ve Ahlâki Kavramlar*, s. 26 vd., 62-70, 109-110; İşler, *İslâm Düşüncesinde İman Kavramı*, s. 9-10, 17-20, 276-280.

hiliye dönemi Arap şiirleri ve erken dönem kültür, bilim tarihî kaynaklarıdır. Günümüze kadar gelebilen cahiliye dönemi Arap şiir divanlarıdır.

Gerçekten *semantik analiz yönteminde*, Kur'an - Tenzil öncesi cahiliye devri Arap şiirlerinin ve kültür tarihî kaynaklarının rolü çok büyüktür. Yalnız bu kültürel kaynaklardan yararlanırken, metodolojik açıdan dikkat etmek ve derin bir araştırma yapmak gerekir. Bunun için, kültür tarihî kaynaklarının güvenilirliği, kaynak, bilgi değeri, epistemolojik açıdan bağlayıcılığı gibi yönlerinin daima dikkate alınması ve göz önünde bulundurulması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir kavramın Kur'an-öncesi dönemdeki anlam ya da anlamlarını, etimolojik ve semantik içeriğini böylece aydınlatıldıktan sonra bu kavramın, Kur'an'ın genel veya özel bütünlüğü içinde yer aldığı âyet, âyet gurubu çerçevesinde hangi anlam içeriğinde kullanıldığını da belirlemenin semantik açıdan bir gereklilik olduğu düşüncesindeyiz. Kur'an'ın dünya görüşü, kâinat tasavvuru ve düşünce yapısı içinde o kavramların yerini tespit etmek, semantik analiz ya da kavram tefsiri yöntemi açısından bir zorunluluktur. Kur'an'daki anlam alanını ve Kur'an'ın kazandırdığı yan anlam örgüsünü de belirlemek gerekir. Kur'an'ın genel ve özel bütünlüğü içinde odak ya da anahtar kavramların hangi siyâkta hangi anlamlarda istihdam edildiğini de iyi bilmek gerekmektedir. Bunun için, Kur'ânî dönemi de kendi arasında Mekke ve Medine devri olarak iki tarihî bölümde mütalaa edebiliriz.

Odak ya da anahtar kavramların ilgili âyet ve âyet gurubu çerçevesinde anlam alanını tespit ederken, sibâk-siyâkına¹⁸ da çok dikkat etmek gerekir. Çünkü siyâk, Kur'an'daki kavramların anlamlarını tespit etmede etkin ve belirleyici bir unsurdur.

Kur'an'ın odak ya da anahtar kavramları, Kur'an'da esas anlamlarından daha kuvvetli ve yepyeni izafi anlamlar kazanmaktadır. Kur'an bu kavramların anlam içeriğini bütünlüğü, düşünce yapısı ve dünya görüşü çerçevesinde muhteva çarpmasından hâsıl olan bir etkiyle doldurarak, bunları yepyeni birer kavram haline getirmektedir. Dolayısıyla Kur'an'ın odak ya da anahtar kavramlarını, sadece Arap dili ve gramerine dayanarak anlamlandırmak hatalı bir tutum olacaktır. Bunun için siyâkın bunlara kazandırdığı ya da siyâkta kazandığı anlamları da göz önünde bulundurmanın, *kavram tefsiri ve semantik analiz yöntemi açısından* bir zorunluluk olduğu kanaatindeyiz.

¹⁸ Bkz. Rickman, H. P., *Anlama ve İnsan Bilimleri*; Albayrak, Halis, *Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine*; Ünver, Mustafa, *Kur'an'ı Anlamada Siyâkın Rolü*.

Kelimelerin Kur'ânî anlam alanını aydınlatmada, eş-zamanlı semantik analiz yaklaşımından çokça yararlanmak gerekir. Bu yöntemle Kur'ânî mânalar tek tek tespit edilerek ortaya konulmalıdır. Ayrıca, diğer yakın-anlamlı veya zıt-anlamlı kavramlarla kurduğu semantik bağ belirlenerek, ilgili kavramın semantik alanı daha iyi aydınlatılmalıdır. Bir diğer ifadeyle ilgili kavramın, Kur'an'da eş-anlamlılarıyla ve zıt-anlamlılarıyla arasındaki semantik bağ ortaya koyulmalıdır. Semantik alanında bir kavramın rolü, odak ya da anahtar-kavram oluşu ve benzeri hususlar dikkatli bir eş-zamanlı semantik analiz yaklaşımı sonucunda tespit edilmelidir.

'*Semantik Analiz Yöntemi*' sadece eş-zamanlı, senkronik semantik analiz yaklaşımıyla belirlenen kullanım alanı çerçevesinde kalmamalı, daha sonraki tarihsel dönemlere de uzanarak art-zamanlı, diyakronik semantik analiz yaklaşımıyla belirlenecek kullanım alanlarına, etimolojik ve semantik tanımlara ulaşılmalıdır. Son tahlilde, odak kavramların ya da anahtar kelimelerin semantik alanında tarih boyunca meydana gelen semantik değişme ve gelişmeler ortaya koyularak, orijinal temel anlamlarından tarihsel bölümlerde ne gibi anlam değişmelerinin ya da anlam olaylarının olduğu belirlenmelidir.

Kur'an tefsirinde, yorumcuların hemen hepsinin ittifak ettikleri objektif yorumlama alanları ve yöntemleri bulunduğu gibi, ittifak sağlayamadıkları sübjektif yorum yöntemleri ve konuları bulunduğu da bir gerçektir. Yine modern dönemde, Kur'an tefsir ve yorumlarının sağlam ya da nesnel kriterler üzerine oturmayan, kaygan bir zeminde yapılmakta olduğu iyi bilinmektedir. Bir başka deyişle, Kur'an tefsirinde objektif gereklilik ve kıstaslara yer olduğu gibi, sübjektif gereklilik ve ölçütlere de yer vardır.

Anlama ve yorumlama olguları temelde bireyseldir. Özünde öznelik veya göreceliği de taşımaktadır. Sözün olduğu yerde anlama ve anlamlandırma ile ilgili olgular da değişir. Dolayısıyla Kur'an yorumunda, objektif alan ve gereklilikler arttığı oranda sübjektif alanlar buna paralel olarak giderek azalır. Bunun için öncelikle, Kur'an yorumunda olabildiği kadar nesnel alanları çoğaltmak, sonuçta buna paralel olarak öznel veya göreceli alanları da giderek daraltmak '*kavram tefsiri ve semantik analiz yöntemi*'¹⁹ açısından bir zorunluluktur.

Sonuç ve Öneriler

Dinî metinlerin anlaşılması ve yorumlanması sürecinde yöntem sorununun, giderek artan bir ivme ile günümüzde daha önem kazandığını görmekteyiz. Bu

¹⁹ Daha geniş bir tahlil ve çalışma için bkz. Yılmaz, Hasan, *Semantik Analiz Yönteminin Kur'ân'a Uygulanması*, s. 131-148, 167-180, 196-216.

anlamda çeşitli anlamlandırma ve yorumlama yöntemleri ortaya çıkmaktadır. Bu yöntemlerden nesnel olanları olduğu gibi, öznel olanları da vardır. İşte bu çeşitli yorum yöntemlerinden daha çok objektif olarak gördüğümüz *'kavram tefsiri ve semantik analiz yöntemi'*dir. Bu yöntemin Kur'an'ın odak ya da anahtar kavramlarına uygulanabileceğini; diğer pek çok yöntemle birlikte kullanıldığında açılımlı yeni sonuçlara ve anlam boyutlarına ulaşılabilceğini ifade etmek mümkündür. Ancak burada bir hususu tekrar belirtmek istiyoruz ki o da şudur:

Kur'an tefsirinde bugüne kadar geliştirilerek, Kur'an'a uygulanmaya çalışılan geleneksel veya çağdaş bütün yöntemlerin, olumlu ve açılımlı yönlerinden de mümkün olduğu kadar yararlanmak gerekir. Kur'an'ı doğru bir tarzda anlamak, tefsir etmek ve yorumlamak öncelikle odak ya da anahtar kavramların anlamlandırılmasına bağlıdır. Çünkü Kur'an'da, tüm muhataplara verilmek istenen dünya görüşü odak veya anahtar kavramlarla iletilmektedir. Dolayısıyla Kur'ânî bu kelime örgüsü tek tek semantik analize ve kavram tefsirine tâbi tutularak, çeşitli anlam katmanları ortaya koyulmalıdır.

Bir metnin uygun bir biçimde anlamlandırılması sürecinde, en önemli yere sahip olan dil ve anlam fenomenleridir. Yorum olgusu özünde dilsel ve anlamsal bir süreçtir. Dolayısıyla bir metni doğru bir tarzda yorumlamak için her şeyden önce onu dilsel, dilbilimsel, anlambilimsel açıdan ciddi bir şekilde etimolojik, filolojik, lengüistik, semantik, hermenötik bir tahlile ve metin analizine tâbi tutmak yöntemsel bir zorunluluktur. Binaenaleyh Kur'an'ın doğru bir biçimde anlaşılması, istihdam ettiği kelime ve kavram örgüsünün hakikî anlam alanının bilinmesine bağlıdır.

Kur'an kelimelerini, odak ya da anahtar kavramlarını anlamlandırma bağlamında günümüzde ortaya çıkan ve geliştirilerek, Kur'an'a uygulanmaya çalışılan yöntemlerin derinlemesine bir analizi yapılmadan eleştiriye tâbi tutulması isabetli bir yaklaşım tarzı olmayacaktır. Kelimelerin doğru ve objektif bir tarzda anlamlandırılmasına yardım eden *'kavram tefsiri veya semantik analiz yöntemi'*nden, diğer geleneksel ya da çağdaş yöntemlerle birlikte olumsuz yönlerini de daima göz önünde bulundurarak mümkün olduğu kadar yararlanılması gerektiği kanaatindeyiz.

Kur'an kelimelerinin, odak ya da anahtar kavramlarının tenzil-öncesi dönemden başlamak suretiyle, tenzil-dönemi ve tarihsel süreç içerisinde kazandığı ya da kaybettiği anlam içeriklerini ihtiva eden, tarihi bölümlere uygun eş-zamanlı ve art-zamanlı semantik analiz yaklaşımıyla, uzman bir ekip tarafından modern metotla hazırlanmış *"Kur'an Kavramları Sözlüğüne"* veya *"Kur'an Kavramları Ansiklo-*

pedisine" ihtiyaç duyulmaktadır. Böylece bu yöntemle, Kur'an'ın ilâhî mesajı daha doğru bir biçimde anlaşılacak ve giderek daha sıhhatli Kur'an yorumları ortaya konulacaktır. *'Kavram tefsiri ve semantik analiz yönteminin'* diğer klâsik ya da çağdaş yöntemlerle birlikte kullanıldığında, nesnel bir anlamlandırma potansiyeline sahip olduğunu görmek mümkündür.

'Semantik Analiz Yöntemi' ile diğer modern anlama, yorumlama yöntemleri arasındaki benzerlik ve farklılıkların da belirlenmesi faydalı olacaktır. *'Kavram tefsiri ve semantik analiz yöntemi'*, metnin aslına veya siyâktaki anlam ya da anlamlara daha çok bağlıdır. Bu çerçevede *semantik*, metinde mündemiç anlamları keşfetme ve lafızları kavramsal açıdan tahlil etmeye yönelik bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, bir diğer çağdaş anlama ve yorumlama yöntemi *hermenötikte* ise, yoruma ağırlık verilmektedir. Sonuçta *semantik analiz yöntemiyle* tespit edilen bu anlamlar, *hermenötik (yorumbilimi) yöntemiyle* de yorumlanmaktadır.

Kur'an-ı Kerim, çeşitli disiplinlerin verileri açısından çok yönlü bir tarzda incelenmeli ve tefsir edilmelidir. Bu durumda, Kur'an'ın hiç bitmeyen yeni, yepyeni ve sonsuz mâna derinlikleri ortaya konulacaktır.

'Semantik Analiz Metodunun' olumlu ve başarılı yönlerinin belirtilmesi yanında, bu yöntemi çeşitli açılardan eleştirmek veya bazı olumsuz yönlerini de daima göz önünde bulundurmak gerekir. Dolayısıyla bu yöntemin uygulandığı durumlarda Kur'an'ı, basit anlamları ortaya konulacak ya da metinde öylece var olan içerikleri keşfedilecek arkeolojik bir yapıt ve herhangi bir dilsel metin konumuna indirgeyebilecektir. Hâlbuki Kur'an-ı Kerim, sıradan bir dilsel metin değildir. O, kutsal bir vahiy mahsulü olup ilahî bir metindir. Dinî ve ilahî bir metin, vahiy olmakla birlikte sözlü gelenek ve kültüre de sahip aşkın bir hitaptır. *'Semantik Analiz Yönteminde'*, Kur'an'ın *bu sözlü gelenek ve 'vahiy kaynaklı dinî metin oluşunu'* da daima göz önünde bulundurma zorunluluğu vardır.

'Kur'an Semantiği' etimolojik, filolojik tahliller aracılığı ile Kur'an'ın ontolojik dünya görüşüne ve tüm muhataplarına vermek istediği ilâhî mesaja ulaştırmayı hedeflemektedir. Bu yöntemde etimoloji ve filoloji aslında sadece birer araçtır, ana hedef değildir. Kur'an-ı Kerim ise bir hidayet ve ıslah kitabıdır. Kur'an'ın temel gönderiliş hedefi fert ve toplumlara hidayet etmek, yol göstermek, onları dinî ve ahlâkî açıdan ıslah etmektir²⁰. Söz konusu yöntem ile ulaşılmak istenen bu temel hedef, asla göz ardı edilmemelidir. Bir diğer ifadeyle, araç asla amaç konumuna yükseltilmemelidir.

²⁰ Geniş bilgi ve açıklama için bkz. Yılmaz, Hasan, "Önemli Bazı İsim ve Sıfatları Çerçevesinde Kur'an", s. 81-98; Yılmaz, "Kur'an'da Her Konu ve Bilgi Var mı?", s. 187-202.

Sonuç olarak diyebiliriz ki bütün bu yönleriyle birlikte ‘*semantik analiz yöntemi*’ Kur’an’ın odak ya da anahtar kavramlarına uygulandığında daha olumlu neticelere, sahih mâna katmanlarına ve zengin anlam boyutlarına ulaşılacaktır. Bu bağlamda özellikle son zamanlarda, Kur’an’a ve dinî metinlere uygulanmaya çalışılan *semantik analiz ve hermenötik yöntemlerinden semantik kanaatimize* göre daha çok önemlidir. Çünkü *semantik analizde, sahih anlam alanını ve kavramsal çerçeveyi* belirleme söz konusudur. Belirlenen bu *semantik alan ve etimolojik tanım* üzerine inşa edilecek yorum (*hermenötik*) etkinliği, daha sonra gelmektedir.

Kur’ânî konu tefsirinin, kavramların etimolojik, lengüistik, semantik ve hermenötik analizlerinin bir ekip tarafından gerçekleştirilmesi ve bu proje için de, Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA.) örneğinde olduğu üzere, çeşitli bilimsel dallarda uzman bir çalışma komisyonu oluşturulması –bize göre de uygun olacaktır²¹. Oluşturulacak bu uzman komisyon çalışmasını isteyecekleri, önemli olarak değerlendirecekleri odak ya da anahtar konuları ve kavram maddelerini tespit ederek öncelik sırasına göre düzenleyecektir.

Bugüne kadar gerçekleştirilen ‘*Kur’an Sempozyum*’ları örneğinde olduğu gibi, sadece ‘*Konulu Kur’an Tefsirine*’ teorik ve pratik açıdan ağırlık veren ‘*Kavramsal - Konulu Tefsir Yönelişini*’ bütün yönleriyle irdeleyen ‘*Kur’an ve Tefsir Sempozyum*’ları da düzenlenmelidir.

Diyanet İşleri Başkanlığının (DİB.) ‘Konulu Kur’an Tefsiri’ ve ‘Konulu Hadis’ projelerinin, önerdiğimiz bu yönde bir adım olduğunu belirtebiliriz. Bu projeyi, Kur’an’ın daha doğru, sahih bir biçimde indiriliş hedefine uygun anlaşılması ve yorumlanması bağlamında bir katkı olarak görebiliriz.

Bundan sonra yazılacak olan yeni ‘Tefsir Usûlü’, ‘Ulûmu’l-Kur’an (Kur’an İlimleri)’, ‘Kur’ân’ı Anlama ve Yorumlamada Çağdaş Yöntemler’ adlı eserlerde ‘Kur’an Lengüistiği (Kur’an Dilbilimi)’, ‘Kur’an Semantiği’, ‘Kur’an Etimolojisi’, ‘Kur’an Filolojisi’ ve ‘Kur’an Hermenötiği (Kur’an Yorumbilimi)’ gibi başlık ya da konulara geniş yer verilmesinin bir gereklilik olduğunu ifade edebiliriz.

Kaynakça

‘Abduh, Muhammed - Muhammed Reşîd Rıza, *Tefsîru’l-Menâr*, Dâru’l-Menâr, Kâhire 1954.

Aksan, Doğan, *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi (Ana Çizgileriyle)*, AÜDTCE Yay., Ankara 1971.

21 Yakıt, “Doğru Bir Kur’ân Tercümesinde Semantik Metodun Önemi”, s. 24.

- _____, *Anlambilim - Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Engin Yay., Ankara 1998.
- _____, *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim)*, TDK. Yay., Ankara 1998 (I-III).
- Albayrak, Halis, *Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine - Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri*, Şûle Yay., İstanbul 1993.
- _____, *Tefsir Usûlü - Yöntem, Ana Konular, İlkelere, Teklifler*, Şûle Yay., İstanbul 1998.
- Bayrav, Süheylâ, *Yapısal Dilbilimi*, Multilingual Yay., İstanbul 1998.
- Cevizci, Ahmet, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yay., İstanbul 2000.
- Condon, John C., *Kelimelerin Büyülü Dünyası - Anlambilim ve İletişim*, çev. Murat Çiftkaya, İnsan Yay., İstanbul 1998.
- Emin el-Hülî, *Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod*, çev. Mevlüt Güngör, Kur'an Kitaplığı, İstanbul 1995.
- Gezgin, Ali Galip, *Tefsirde Semantik metot ve Kur'an'da 'Kavm' Kelimesinin Semantik Analizi*, Ötüken Neşr., İstanbul 2002.
- Guiraud, Pierre, *Anlambilim (La Semantique)*, çev. Berke Vardar, Multilingual Yay., İstanbul 1999.
- Izutsu, Toshihiko, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, çev. Süleyman Ateş, Yeni Ufuklar Neşr., İstanbul-tsz..
- _____, *Kur'an'da Dinî ve Ahlâkî Kavramlar*, çev. Selâhattin Ayaz, Pınar Yay., İstanbul 1991.
- _____, *God and Man in The Koran- Semantics of The Koranic Weltanschauung*, The Keio Institute of Cultural and Linguistic Studies, Tokyo 1964.
- _____, *İslâm Düşüncesinde İman Kavramı*, çev. Selâhattin Ayaz, Pınar Yay., İstanbul 1984.
- İşler, Emrullah, "Çokanlamlılık, Anlam Daralması ve Kur'an'ın Türkçe Çevirilerinde Yapılan Yanlışlar", *Kur'an ve Dil - Dilbilim ve Hermenötik - Sempozyumu*, YYÜİF, Van 2001 (s. 385-397).
- _____, "Fitne Katilden Beter mi? - Fitne Kelimesi ve Türkçeye Çeviri Sorunu", *İslâmiyât*, 1999, II/2 (s. 137-153).
- _____, "Secde Kelimesi ve Türkçeye Çeviri Sorunu", *İslâmiyât*, 1998, I/3 (s. 105-115).
- Kıran, Zeynel, *Dilbilim Akımları*, Onur Yay., Ankara 1996.
- Lyons, John, *Kuramsal Dilbilime Giriş*, çev. Ahmet Kocaman, TDK. Yay., Ankara 1983.

- Okumuş, Mesut, “Kur’ân’da ‘Birr’ Kavramı Üzerine Semantik Bir Analiz”, *Dinî Araştırmalar*, 2002, 5/14.
- Öner, Necati, *Klâsik Mantık*, AÜİF Yay., Ankara 1986.
- _____, “Kavram”, *Felsefe Yolunda Düşünceler* içinde, MEB. Yay., İstanbul 1995 (s. 118-124).
- Palmer, F. R., *Semantik - Yeni Bir Anlambilim Projesi*, çev. Ramazan Ertürk, Kitâbiyât, Ankara 2001.
- Rickman, H. P., *Anlama ve İnsan Bilimleri*, çev. Mehmet Dağ, Etüt Yay., Samsun 2000.
- Soysaldı, H. Mehmet, *Kur’an’ı Anlama Metodolojisi*, Fecr Yay., Ankara 2001.
- _____, “Kur’ân’ı Doğru Anlamada Semantik Metodun Önemi”, *Kur’an ve Dil - Dilbilim ve Hermenötik - Sempozyumu*, YYÜİF, Van 2001.
- Tamba-Mecz, Irene, *Anlambilim (La Semantique)*, çev. Necmettin Sevil, İletişim Yay., İstanbul 1998.
- Üçok, Necip, *Genel Dilbilim (Lengüistik)*, AÜDTCF Yay., Ankara 1947.
- Unver, Mustafa, *Kur’an’ı Anlamada Siyâkın Rolü - Bütünlük Üzerine*, Sidre Yay., Ankara 1996.
- Wilson, John, *Dil, Anlam ve Doğruluk*, çev. İbrahim Emiroğlu - Abdullatif Tüzer, Ankara Okulu Yay., Ankara 2002.
- Yakıt, İsmail, “Doğru Bir Kur’an Tercümesinde Semantik Metodun Önemi”, *Süleyman Demirel Ü. İlähiyat F. Dergisi*, 1995/1 (s. 17-24).
- _____, “Semantik Analizler Işığında Kur’an’da ‘Reyb’ ve ‘Yakîn’ Kavramları”, *Kur’an ve Dil - Dilbilim ve Hermenötik - Sempozyumu*, YYÜİF, Van 2001.
- Yılmaz, Hasan, “Kur’ân’ı Anlamada Odak Kavramların Bilinmesinin Önemi Üzerine Analitik Bir Değerlendirme”, *Atatürk Ü. İlähiyat F. Dergisi*, 2004/22 (s. 231-242).
- _____, *Semantik Analiz Yönteminin Kur’an’a Uygulanması*, KURAV. Yay., Bursa 2007.
- _____, “Kur’ân’da Her Konu ve Bilgi Var mı? - Genel Bir Bakış”, *Atatürk Ü. İlähiyat F. Dergisi*, 2006/26 (s. 187-202).
- _____, “Önemli Bazı İsim ve Sıfatları Çerçevesinde Kur’ân”, *EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler*, 2007/31 (s. 81-98).